

Bożena HACZEK

Świadomość ekologiczna mieszkańców Kazimierskiego Parku Krajobrazowego

Oecologic Consciousness of Inhabitants in the Kazimierz Landscape Park

Problem ochrony środowiska naturalnego człowieka przed negatywnymi skutkami rozwoju gospodarczego i wzrostem liczby ludności znalazł się ostatnio w centrum zainteresowania rządu, instytucji naukowo-badawczych, organizacji społecznych. O geoekologii coraz więcej mówi się i pisze w prasie, radio i telewizji. Rodzi się jednak pytanie, jaki jest stosunek przeciętnego człowieka do środowiska przyrodniczego, czyli jaka jest świadomość ekologiczna naszego społeczeństwa.

Badaniem świadomości ekologicznej naukowcy zajęli się w Polsce stosunkowo niedawno. W większości były to prace socjologiczne i psychologiczne, prowadzone na podstawie różnych metod badawczych, na bardzo różnych ilościowo i jakościowo próbach. Badaniami objęci byli przeważnie mieszkańcy miast (często uczniowie lub studenci) lub obszarów znacznie uprzemysłowionych, np. rejonu bełchatowskiego, tarnobrzeskiego, Kotliny Jeleniogórskiej (Gliński 1988; Grabski 1990; Kłosiński 1990).

Próby badania świadomości ekologicznej mieszkańców obszarów chronionych prowadzone były na terenie Wielkopolskiego Parku Narodowego (Wierzbicki 1979), Tatrzańkiego Parku Narodowego (Grabowski, Marmuszewski 1983), Zespołu Parków Krajobrazowych Poniądzia, Suwalskiego Parku Krajobrazowego, projektowanego Przemęckiego Parku Krajobrazowego (Chmielewski 1989). Dotychczasowe wyniki badań dają bardzo niespójny, a miejscami nawet sprzeczny obraz świadomości ekologicznej społeczeństwa polskiego. W większości przypadków jest to świadomość deklarowana, która może być zupełnie inna niż prawdziwy, uznawany wewnętrznie system wartości i co za tym idzie zachowań (Gliński 1988).

W celu poszerzenia wiedzy o świadomości ekologicznej społeczeństwa przeprowadzono w r. 1989 badania na terenie Kazimierskiego Parku Krajobrazowego, utworzonego przeszło 10 lat temu w zachodniej części województwa lubelskiego i zajmującego wraz z otuliną powierzchnię 38 670 ha. Czy prawie 40 000 jego stałych mieszkańców zdaje sobie sprawę z tego, że żyje i gospodaruje na terenach o wysokich walorach krajobrazowych i przyrodniczych, które zostały objęte ochroną? Jaki jest ich emocjonalny stosunek do otaczającej przyrody, do zagrożeń, jakie niesie jej współczesna cywilizacja, a jaki jest stopień ich wiedzy w tym zakresie? Znalezienie odpowiedzi na te pytania jest sprawą niezmiernie istotną, gdyż „przyszłość ochrony krajobrazu rozegra się prawdopodobnie nie w sferze formalnoprawnej, lecz w sferze świadomości ekologicznej społeczeństwa” (M a d e j s k i 1988). Społeczeństwo musi zrozumieć i zaaprobować działalność instytucji na rzecz ochrony środowiska powołanych do tego celu, jak również samo aktywnie włączyć się w tę działalność.

Przy zbieraniu materiału do badań zastosowano metodę sondażu jednorazowego na 400-osobowej próbie nieważonej, w 12 miejscowościach leżących na terenie Kazimierskiego Parku lub jego otuliny, zróżnicowanych pod względem wielkości, położenia i pełnionych funkcji (Bochotnica, Dąbrówka, Dobre, Janowice, Kazimierz Dolny, Męcierz, Nałęczów, Nasilów, Parchatka, Rąblów, Skowieszyn, Wąwolnica). Struktura ludnościowa próby pod względem wieku, płci, wykształcenia i wykonywanego zawodu była zbliżona do analogicznej struktury ogółu mieszkańców Parku.

Na świadomość ekologiczną składa się zarówno wrażliwość ekologiczna, czyli emocjonalno-intuicyjne nastawienie do środowiska przyrodniczego (geograficznego), jak i wiedza ekologiczna, czyli znajomość zagadnień związanych ze stanem środowiska, rodzajami zagrożeń i sposobami jego ochrony.

W celu określenia stopnia wrażliwości ekologicznej mieszkańców Kazimierskiego Parku Krajobrazowego zbadano: ich emocjonalny stosunek do otaczającego środowiska, zdolność dostrzegania zachodzących w nim zmian, stopień intuicyjnie wyczuwanego wpływu środowiska na zdrowie człowieka, poziom postrzegania zagrożeń środowiska ze strony przemysłu, rolnictwa i gospodarstw domowych, dostrzeganie konieczności ochrony środowiska człowieka.

Prawie wszyscy respondenci (96%) stwierdzają, że podoba im się okolica, w której mieszkają. Wielu z nich dodaje, że mało jest tak pięknych miejsc w Polsce. Świadczy to zarówno o ich lokalnym patriotyzmie, jak i o zwracaniu uwagi na otaczające środowisko. Jednakże już tylko co druga osoba (53%) potrafi wskazać ulubione miejsce w okolicy; przy czym liczba osób, które potrafią wskazać takie miejsce, szybko wzrasta wraz ze wzrostem

poziomu wykształcenia. Jako ulubione miejsce w okolicy najczęściej wskazywane były tereny położone nad wodą (14%). Dostyc często były to wąwozy, góry (9%) oraz lasy, zagałniki i śródleśne polany (8%). Wśród osób, które wskazały swoje ulubione miejsce, aż 2/3 umiejscowiło je „na łonie natury”. Są to osoby silnie związane emocjonalnie z otaczającą przyrodą, która dostarcza im (mniej lub bardziej świadomie odczuwanych) przeżyć estetycznych i wzruszeń.

Środowisko człowieka nieustannie się zmienia. Zmiany zachodzą zarówno w przyrodzie, jak i w wytworach działalności ludzkiej. Zmiany w swojej wsi zauważyło 86% respondentów, z czego zdecydowana większość oceniła je jako pozytywne. Zmiany w przyrodzie zauważyło tylko 72%, przy czym trzy razy więcej osób dostrzega zmiany negatywne niż pozytywne. Respondenci zwracają przede wszystkim uwagę na usychanie drzew w lesie (37%) oraz zmniejszanie się ilości jagód, grzybów i niektórych innych gatunków roślin i zwierząt (10%). Tylko 7% badanych zwraca uwagę na zanieczyszczenie wód powierzchniowych, jeszcze mniej (3%) ma zastrzeżenia do czystości powietrza atmosferycznego. Tylko pojedyncze osoby poruszają problem obniżania się poziomu wód gruntowych i erozji gleby.

Prawie wszyscy (86%) respondenci uważają, że dawniej w okolicy żyło się ludziom zdrowiej, gdyż była czysta ziemia, czysta woda i czyste powietrze — „nawet powietrze pachniało” (34%); po szosach nie jeździło tyle samochodów, środowiska nie zatruwały „Azoty” (14%), a rolnicy nie stosowali tak dużych dawek nawozów i oprysków (8%).

Większość osób (64%) potrafi wskazać drogi poprawy stanu zdrowotności mieszkańców Parku. Najczęściej powtarza się apel o zaprzestanie zatruwania środowiska przez przemysł (30%), dzięki budowie oczyszczalni ścieków, zakładaniu filtrów na fabrycznych kominach, a nawet całkowitemu zamknięciu puławskich „Azotów” — w świadomości mieszkańców Parku głównego truciela. Stan zdrowotności społeczeństwa można polepszyć poprzez zmiany w obrębie wsi, np. założenie kanalizacji, budowę wysypiska śmieci i obwodnicy drogowej czy też ograniczenie stosowania chemii w rolnictwie (19%). Mieszkańcy Parku dostrzegają nie tylko estetyczne, ale i zdrowotne walory zieleni (szczególnie kompleksów leśnych), dlatego 7% respondentów postuluje zwiększenie zajmowanej przez nie powierzchni jako kolejny sposób na podniesienie stanu zdrowotności tutejszych mieszkańców. Mimo znacznego pogorszenia stanu środowiska na wsi, aż 96% respondentów uważa, że zdrowiej jest mieszkać na wsi niż w mieście, gdyż na wsi jest czystsze powietrze, czystsza woda i mniejszy hałas (79%). Tylko pojedyncze osoby (2%) wolą mieszkać w mieście, głównie ze względu na mniejsze obciążenie pracą.

Przeszło 2/3 mieszkańców Kazimierskiego Parku zdaje sobie sprawę ze

szkodliwego wpływu przemysłu na środowisko i dlatego jest przeciwna budowie jakiegokolwiek fabryki w najbliższej okolicy, natomiast 9% mieszkańców dopuszcza myśl o budowie fabryki, ale tylko takiej, która nie zanieczyszczałaby środowiska. O ile świadomość zagrożeń środowiska ze strony przemysłu jest powszechna, o tyle świadomość zagrożeń ze strony własnego gospodarstwa rolnego lub domowego jest minimalna. Jedynie 22% respondentów dostrzega takie zagrożenia. Dostrzegają to przede wszystkim ludzie młodzi (35% osób poniżej 25 lat w porównaniu z 8% osób w wieku powyżej 65 lat), częściej mężczyźni (27%) niż kobiety (17%).

Największa jednogłośnieść wśród respondentów dotyczyła odpowiedzi na pytanie o konieczność ochrony przyrody. Aż 99% badanych twierdzi, że należy chronić przyrodę, lecz czy nie są to tylko gołosłowne deklaracje?

Suma punktów uzyskanych z odpowiedzi na 12 pytań ankiety pozwoliła na zakwalifikowanie każdej osoby do jednej z pięciu klas wrażliwości ekologicznej (tab. 1): 3,0% respondentów posiada bardzo niski poziom wrażliwości ekologicznej, 12,5% niski, 25,4% średni, 38,2% wysoki i 20,9% bardzo wysoki. Po przypisaniu do każdego stopnia wrażliwości ekologicznej wartości liczbowej (poziom bardzo niski — 1, niski — 2, średni — 3, wysoki — 4 i bardzo wysoki — 5) obliczono przeciętny poziom wrażliwości ekologicznej za pomocą średniej ważonej według wzoru:

$$WR = \frac{\sum_{i=1}^5 WR_i \cdot P_i}{\sum_{i=1}^5 P_i}$$

gdzie: WR — przeciętny stopień wrażliwości ekologicznej w danej grupie respondentów; WR_i — poziom wrażliwości ekologicznej, $WR_i = 1, 2, \dots, 5$; P_i — procent respondentów posiadających dany poziom wrażliwości ekologicznej.

Niższy poziom wrażliwości mają osoby bardzo młode (poniżej 25 lat) i starsze (powyżej 64 lat). Wiązać to należy z niższym stopniem rozwoju ogólnej świadomości społecznej ludzi bardzo młodych oraz niższym poziomem wykształcenia ludzi starszych, gdyż najbardziej wyraźna zależność rysuje się pomiędzy poziomem wrażliwości ekologicznej a poziomem wykształcenia. Wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia rośnie liczba osób z wysokim i bardzo wysokim poziomem wrażliwości ekologicznej. Edukacja szkolna to nie tylko zdobywanie wiedzy, ale i kształcenie osobowości i wrażliwości ludzkiej. Wysokim i bardzo wysokim poziomem wrażliwości ekologicznej odznacza się 74% pracowników umysłowych, 61% pracowników fizycznych i 51% rolników. Liczby te wiążą się z poziomem wykształcenia w poszczególnych grupach zawodowych. Na stopień wrażliwości ekologicznej

Tab. 1. Poziom wrażliwości ekologicznej mieszkańców Kazimierskiego Parku (w %)
 Level of ecological susceptibility of park inhabitants (in %)

	Poziom wrażliwości ekologicznej (w %)					
	bardzo niski	niski	średni	wysoki	bardzo wysoki	przeciętnie
Ogółem	3,0	12,5	25,4	38,2	20,9	3,62
Wiek						
poniżej 25 lat	2,4	16,7	33,3	28,6	19,0	3,45
25–39 lat	3,8	9,6	22,1	38,5	26,0	3,73
40–64 lat	1,8	12,7	20,5	40,4	24,7	3,74
65 i więcej	4,5	13,6	35,2	38,6	8,0	3,31
Płeć						
Kobiety	3,9	14,4	28,2	32,2	21,3	3,53
Mężczyźni	2,0	10,6	22,7	44,4	20,2	3,70
Wykształcenie						
Niepełne podstawowe	3,8	7,0	37,7	32,1	9,4	3,26
Podstawowe	4,0	11,4	31,5	36,9	16,1	3,49
Zasadnicze zawodowe	2,3	17,2	16,1	44,8	19,5	3,62
Średnie i wyższe	1,8	8,0	18,8	37,5	33,9	3,94
Zawód						
Prac. umysłowi	1,4	4,1	20,5	37,0	37,0	4,31
Prac. fizyczni	2,9	16,2	19,9	43,4	17,6	3,57
Rolnicy	3,8	13,4	31,7	34,9	16,1	3,46
Miejscowości						
Bochońnica	2,2	8,9	13,3	44,4	31,1	3,93
Dąbrówka	3,7	7,4	48,1	37,0	3,7	3,29
Dobre	0,0	3,1	28,1	34,4	34,4	4,00
Janowice	3,0	18,2	45,5	27,3	6,1	3,15
Męcierz	9,1	18,2	9,1	45,5	18,2	3,46
Nasiłów	0,0	13,9	33,3	36,1	16,7	3,56
Parchatka	9,5	21,4	23,8	28,6	16,7	3,22
Rąblów	2,6	15,8	26,3	31,6	23,7	3,58
Skowieszyn	2,9	5,7	17,1	68,6	5,7	3,69
Wąwolnica	7,1	0,0	7,1	57,1	28,6	4,00
Nałęczów	0,0	11,9	23,8	35,7	28,6	3,81
Kazimierz	2,2	17,4	19,6	30,4	30,4	3,69

wpływa również płeć respondenta, chociaż jest to czynnik mniej istotny; 65% mężczyzn posiada wysoki i bardzo wysoki poziom wrażliwości ekologicznej, podczas gdy dla kobiet wartość ta wynosi 54%.

Spśród 12 badanych miejscowości Parku najwyższy poziom wrażliwości ekologicznej posiadają mieszkańcy Dobrego, Bochońnicy i Wąwolnicy — dużych, bogatych wsi, którzy mają możliwości największych kontaktów „ze światem” bądź za sprawą dobrych połączeń komunikacyjnych (Bochońnica, Wąwolnica), bądź kontaktu z turystami lub pielgrzymami (Wąwolnica,

Bochotnica), bądź kontaktu z naukowcami lub studentami prowadzącymi tu badania (Dobre, Bochotnica). Korelacja dodatnia istnieje pomiędzy poziomem wrażliwości ekologicznej a stopniem zagrożenia środowiska.

Miejscowości leżące w Kazimierskim Parku można podzielić na trzy grupy: 1) miejscowości o dużym stopniu zagrożenia środowiska i wysokiej wrażliwości ekologicznej mieszkańców: Wąwolnica, Bochotnica, Nałęczów, Kazimierz; 2) miejscowości o średnim stopniu zagrożenia środowiska i średniej wrażliwości ekologicznej mieszkańców: Skowieszyn, Nasiłów, Rąbłów, Męcierz; 3) miejscowości o małym stopniu zagrożenia środowiska i niskiej wrażliwości ekologicznej mieszkańców: Janowice, Dąbrówka. Poza tę klasyfikację znalazły się dwie miejscowości: Dobre i Parchatka. Dobre przy niewielkim zagrożeniu środowiska ma wysoki poziom wrażliwości ekologicznej mieszkańców, która została rozbudzona między innymi przez pracujących tu naukowców i studentów. Natomiast niski poziom wrażliwości ekologicznej mieszkańców Parchatki (przy dużym zagrożeniu środowiska) wynika z wysokiego odsetka osób starszych (38% przy średniej dla Parku 22%) oraz osób z wykształceniem podstawowym (26% przy średniej 13%).

W celu ustalenia poziomu wiedzy ekologicznej respondentów zbadano stopień znajomości: pojęcia „środowisko naturalne”, podstawowych rodzajów zagrożeń tego środowiska, sposobów ochrony przyrody, instytucji służących tej ochronie, zagadnień związanych z istnieniem i funkcjonowaniem KPK.

Dla 2/3 respondentów pojęcie środowiska naturalnego było jasne i zrozumiałe. Stopień nieznaności tego pojęcia szybko wzrastał wraz z wiekiem respondentów (od 7% wśród osób poniżej 25 lat do 59% wśród osób powyżej 65 lat) i malał wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia (od 70% dla osób z wykształceniem niepełnym podstawowym do 5% z wykształceniem co najmniej średnim). Pojęcie środowiska weszło do powszechnego użycia (w znacznym stopniu dzięki programom szkolnym) dopiero w ciągu kilku ostatnich lat. Dlatego znają je prawie wszyscy ludzie młodzi i bardzo młodzi, natomiast wśród ludzi starszych (wśród których jest jednocześnie najwyższy odsetek osób z wykształceniem niepełnym podstawowym) nie zostało ono do tej pory przyswojone.

Powszechna wśród mieszkańców Parku Kazimierskiego jest wiedza o zanieczyszczeniu środowiska przez zakłady przemysłowe. Największym zagrożeniem są Zakłady Azotowe w Puławach. Natomiast emisja zanieczyszczeń przez elektrownię „Kozienice” jest dostrzegana tylko przez około 1% respondentów. Wiadomo, że ścieki przemysłowe pogarszają jakość wody, ale respondenci nie potrafili wskazać konkretnych trucicieli. W pojedynczych przypadkach poruszany jest problem negatywnego oddziaływania masowej

turystyki na środowisko. Dokładniej zbadano stopień wiedzy na temat szkodliwego wpływu na środowisko własnego gospodarstwa rolnego i domowego. Większość respondentów (74%) nie zdaje sobie sprawy z takich zagrożeń. Część (16%) wskazała na zagrożenie, jakie niesie ze sobą niewłaściwe stosowanie nawozów i środków ochrony roślin. Tylko 6% respondentów poruszyło problem nieuporządkowanej gospodarki ściekowej, braku zorganizowanego wywozu śmieci i zanieczyszczenia atmosfery przez paleniska domowe.

Większość respondentów (74%) potrafiła podać przynajmniej jeden sposób ochrony środowiska. Najwyższy odsetek takich osób był wśród ludzi młodych (84%) i z wykształceniem co najmniej średnim (86%). Duże różnice zaznaczyły się w poszczególnych grupach zawodowych: 90% pracowników umysłowych, 80% pracowników fizycznych i tylko 61% rolników potrafiło podać takie sposoby. Najczęściej zwracano uwagę na konieczność budowy oczyszczalni ścieków i zakładania filtrów na kominach (29%), 13% respondentów podało sposoby ochrony środowiska we wsiach (zorganizowanie wywozu nieczystości, zakładanie kanalizacji i budowa komunalnych oczyszczalni ścieków, przechodzenie z ogrzewania węglowego na gazowe).

Tylko 42% badanych potrafiło wymienić co najmniej jedną osobę lub instytucję, która zajmowałaby się ochroną środowiska. Odpowiedziało na to pytanie więcej mężczyzn (48%) niż kobiet (35%), mieszkańców miast (63%) niż wsi (35%), pracowników umysłowych (66%) niż rolników (21%). Wynika to z faktu, że sprawy w urzędach załatwiane są tradycyjnie przez mężczyzn, większość instytucji i organizacji społecznych skupia się w miastach, a pracownicy umysłowi, chociażby z racji wykonywanego zawodu, częściej mają z nimi do czynienia. Najczęściej wymieniano Ligę Ochrony Przyrody (19%), Zarząd KPK (9%), PTTK, PZW, SOP oraz naczelników gmin, leśniczych, konserwatora przyrody i nauczycieli szkolnych.

Część respondentów (16%) twierdzi, że do tej pory nigdy nie słyszało o Kazimierskim Parku Krajobrazowym. Na pytanie, kiedy utworzono Park poprawnej odpowiedzi udzieliło 27% respondentów, 11% badanych stanowczo oświadczyło, że ich wieś nie leży w granicach Parku ani jego otuliny. Najczęściej błąd ten popełniali mieszkańcy Janowic (27% błędnych odpowiedzi) Nasiłowa (17%), wsi leżących na lewym brzegu Wisły, bardzo słabo związanych gospodarczo i kulturowo z Parkiem Kazimierskim.

Utworzenie na jakimś obszarze parku krajobrazowego niesie ze sobą pewne ograniczenia swobodnego gospodarowania; 40% respondentów słyszało o takich przypadkach, zaś 11% zetknęło się z nimi osobiście. Ludzie skarżyli się przede wszystkim na zbyt ostre przepisy budowlane, uniemożliwiające stawianie budynków „jak się chce i gdzie się chce” (30%). Część respondentów wskazywała przepisy ograniczające pozyskanie drewna z wła-

snego lasu (9%), chociaż na terenie Parku nie zostały wprowadzone żadne dodatkowe ograniczenia wyrębu. Mimo tych ograniczeń tylko 1% badanych pragnęłoby całkowitego zlikwidowania Parku, a 6% chciałoby zmniejszyć jego obszar do najbliższych okolic Kazimierza Dolnego. Przeszło połowa badanych jest za pozostawieniem Parku w dzisiejszych granicach. Wiązać to należy z ogólną niechęcią ludności wiejskiej do wprowadzania zmian, jak i skłonnością do podporządkowywania się wszelkich uchwałom i rozporządzeniom „z góry”.

Stan wiedzy o Kazimierskim Parku Krajobrazowym wśród jego mieszkańców jest zatem dosyć niski. Podstawową zmienną różnicującą ten poziom jest wykształcenie. Wraz ze wzrostem wykształcenia wzrasta wiedza o Parku. Znacznie korzystniej pod tym względem wypadli mężczyźni, których zainteresowania nie ograniczają się jedynie do „własnego podwórka”. Częstsze kontakty mężczyźni (np. w pracy, przy dojazdach do pracy, przy załatwianiu interesów) sprzyjają rozwojowi wiedzy. Dodatkowym czynnikiem różnicującym poziom wiedzy o Parku jest miejsce zamieszkania respondenta w stosunku do Wisły. Wyższą wiedzę w tej dziedzinie posiadają mieszkańcy części prawobrzeżnej, gdzie leży większa część Parku i gdzie mieści się siedziba dyrekcji.

Na podstawie punktacji uzyskanej z odpowiedzi na 10 pytań ankiety mających wpływ na poziom wiedzy ekologicznej podzielono respondentów na pięć klas (tab. 2). Bardzo niski poziom wiedzy ekologicznej posiada 21,4% badanych, niski 37,9%, średni 32,4%, wysoki 8,0% i bardzo wysoki 0,2%. Po przypisaniu do każdego stopnia wiedzy ekologicznej wartości liczbowej (poziom bardzo niski — 1, niski — 2, średni — 3, wysoki — 4, bardzo wysoki — 5) obliczono przeciętny poziom wiedzy ekologicznej za pomocą średniej ważonej według wzoru:

$$\overline{WI} = \frac{\sum_{i=1}^5 WI_i \cdot P_i}{\sum_{i=1}^5 P_i}$$

gdzie: \overline{WI} — przeciętny stopień wiedzy ekologicznej w danej grupie respondentów; WI_i — poziom wiedzy ekologicznej, $WI_i = 1, 2, \dots, 5$; P_i — procent respondentów posiadających dany poziom wiedzy WI_i .

Najwyższy poziom wiedzy ekologicznej występuje u ludzi bardzo młodych (14% osób z wysokim i 41% ze średnim poziomem wiedzy ekologicznej) i maleje wraz ze wzrostem wieku respondentów. Wiązać to należy z niedawno ukończoną lub jeszcze trwającą nauką szkolną, w której ostatnio coraz więcej miejsca zajmują problemy ekologiczne. Zdecydowanie najniższy poziom wiedzy ekologicznej posiadają osoby starsze (aż 48% osób z bardzo niskim i 41% osób z niskim poziomem wiedzy ekologicznej).

Tab. 2. Poziom wiedzy ekologicznej mieszkańców Kazimierskiego Parku (w %) / Level of ecological knowledge of park inhabitants (in %)

	Poziom wrażliwości ekologicznej (w %)					
	bardzo niski	niski	średni	wysoki	bardzo wysoki	przeciętnie
Ogółem	21,4	37,9	32,4	8,0	0,2	2,27
Wiek						
poniżej 25 lat	2,4	42,9	40,5	14,3	0,0	2,67
25-39 lat	7,7	33,7	48,1	10,6	0,0	2,62
40-64 lat	21,1	38,0	31,9	8,4	0,6	2,29
65 i więcej	47,7	40,9	10,2	1,1	0,0	1,65
Wykształcenie						
Niepełne podstawowe	58,5	37,7	3,8	0,0	0,0	1,45
Podstawowe	28,9	47,0	22,8	1,3	0,0	1,97
Zasadnicze zawodowe	8,0	34,5	44,8	12,6	0,0	2,62
Średnie i wyższe	4,5	28,6	49,1	17,0	0,9	2,82
Zawód						
Prac. umysłowi	1,4	21,9	58,9	16,4	1,4	2,95
Prac. fizyczni	13,2	36,8	40,4	9,6	0,0	2,46
Rolnicy	34,9	44,6	16,7	3,8	0,0	1,89
Płeć						
Kobiety	29,2	35,6	28,2	6,9	0,0	2,13
Mężczyźni	13,6	39,9	36,9	9,1	0,5	2,43
Miejscowości						
Bochotnica	17,8	46,7	35,6	0,0	0,0	2,18
Dąbrówka	7,4	59,3	25,9	7,4	0,0	2,33
Dobre	21,9	46,9	18,8	12,5	0,0	2,22
Janowice	33,3	33,3	30,3	3,0	0,0	2,03
Męćmierz	45,5	18,2	27,3	9,1	0,0	2,03
Nasiłów	22,2	44,4	33,3	0,0	0,0	2,11
Parchatka	38,1	31,0	23,8	7,1	0,0	2,00
Rąblów	21,1	36,8	34,2	7,9	0,0	2,29
Skowieszyn	14,3	51,4	20,0	14,3	0,0	2,34
Wąwolnica	21,4	7,1	42,9	28,6	0,0	2,79
Nałęczów	14,3	28,6	40,5	16,7	0,0	2,60
Kazimierz	15,2	28,3	50,0	4,3	2,2	2,50

Wiedza ekologiczna (jeszcze w większym stopniu niż wrażliwość) zależy od poziomu wykształcenia. Procent osób z niską i bardzo niską wiedzą ekologiczną maleje od 96% dla osób nie mających ukończonej szkoły podstawowej do 33% dla osób z wykształceniem co najmniej średnim. Niepokojący jest fakt, że aż co trzecia osoba z wykształceniem co najmniej średnim ma tak zenująco niski poziom wiedzy ekologicznej. Poziom wykształcenia wiąże się z charakterem wykonywanej pracy. Dlatego wśród pracowników umysłowych (mających najwyższy odsetek osób z wykształceniem co naj-

mniej średnim) 18% ma wysoki i bardzo wysoki poziom wiedzy ekologicznej, wśród pracowników fizycznych — 10%, a wśród rolników (stanowiących grupę z najniższym wykształceniem) tylko 4%. Na poziom wiedzy wpływa również płeć. Niższy poziom wiedzy ekologicznej posiadają kobiety. Niski i bardzo niski poziom wiedzy ekologicznej stwierdzono u 65% kobiet i 54% mężczyzn. Tłumaczyć to można mniejszym u kobiet „otwarcie na świat”, mniejszymi chęciami i możliwościami zdobywania wiedzy. Najwyższy poziom wiedzy ekologicznej posiadają mieszkańcy miast lub wsi o charakterze miejskim (Wąwolnicy, Nałęczowa i Kazimierza). Wiązać to należy z jednej strony z największym stopniem zagrożenia środowiska w tych miejscowościach, ale i z drugiej strony z większymi możliwościami rozwoju i zdobywania wiedzy (działalność szkół, muzeów, organizacji społecznych, Zarządu Parku Kazimierskiego, lepszy dostęp do prasy, bibliotek, księgarń). Mieszkańcy pozostałych miejscowości, bez względu na stopień zagrożenia ich najbliższego środowiska, odznaczają się niskim poziomem wiedzy ekologicznej.

Osoby posiadające bardzo niski i niski poziom wiedzy ekologicznej stanowiły 79% osób z bardzo niską i niską wrażliwością ekologiczną, 68% osób ze średnią wrażliwością ekologiczną i 51% osób z wrażliwością wysoką i bardzo wysoką. Z kolei wysoki i bardzo wysoki poziom wiedzy ekologicznej posiadało 2% osób z wrażliwością niską i bardzo niską, 4% ze średnią i 13% z wysoką i bardzo wysoką. Poziom wiedzy ekologicznej zwiększa się więc wraz ze wzrostem wrażliwości ekologicznej, ale osiąga niższe wartości. Jedyne w grupie ludzi bardzo młodych duża wiedza nie idzie w parze z wrażliwością. Dzisiejsza szkoła uczy, ale nie wychowuje, nie kształci wrażliwości i osobowości. Wśród mieszkańców Parku najwięcej jest osób z wysokim poziomem wrażliwości i niskim lub średnim poziomem wiedzy ekologicznej. Trzeba jednakże znaleźć najbardziej optymalne metody dostarczania tej wiedzy, gwarantujące wysoki jej stopień przyswajalności.

Przeprowadzone badania ankietowe wykazały, że mieszkańcy Kazimierskiego Parku Krajobrazowego są ściśle związani ze swoim środowiskiem, zauważają negatywne zmiany, jakie w nim zachodzą i uznają konieczność jego ochrony. Wiedzą, że należy chronić florę i faunę, zapominają jednak o powietrzu, wodzie i glebie.

Zmienną najsilniej różnicującą poziom wrażliwości ekologicznej jest wykształcenie, z którym wiąże się rodzaj wykonywanego zawodu. Różny poziom wrażliwości w poszczególnych miejscowościach Parku koreluje ze stopniem zagrożenia środowiska w tych miejscowościach. Przy dość wysokim poziomie wrażliwości ekologicznej mieszkańcy Parku mają niski poziom wiedzy ekologicznej. Wiedza ta sprowadza się przede wszystkim do znajomości faktu zatruwania środowiska przez przemysł, głównie przez Zakłady Azo-

towe w Puławach. Znikoma jest wiedza o zagrożeniu środowiska przez rolnictwo.

Spółczesność nie zna instytucji i organizacji zajmujących się ochroną środowiska. Wynika z tego wniosek, że działalność tych instytucji i organizacji jest ograniczona, mało prężna i mało skuteczna.

Mało widoczna w terenie jest działalność Zarządu Parku Kazimierskiego. Duża część mieszkańców wykazała się bardzo słabą znajomością zagadnień związanych z istnieniem i funkcjonowaniem Parku. Wiele osób do tej pory nigdy nic o tym nie słyszało.

Poziom wiedzy ekologicznej zależy od poziomu wykształcenia i możliwości zdobywania tej wiedzy. Wysoki poziom wrażliwości ekologicznej mieszkańców Parku będzie doskonałą bazą do podniesienia poziomu wiedzy ekologicznej, o ile stworzymy odpowiednie warunki do jej zdobywania i zachęcimy społeczeństwo, aby z nich korzystało. Zadanie to jest niezwykle trudne, ale musi być wykonane, jeżeli chcemy piękno Kazimierskiego Parku Krajobrazowego zachować dla przyszłych pokoleń, gdyż bez wysokiej świadomości ekologicznej społeczeństwa nie może być mowy o nowoczesnej, skutecznej ochronie środowiska.

LITERATURA

- Chmielewski T. J. 1989; Badania świadomości ekologicznej mieszkańców PK w Polsce. [W:] Parki krajobrazowe szkołą ekologicznego myślenia i działania — materiały z konferencji naukowej w Kazimierzu Dolnym, UW Lublin (w druku).
- Gliński P. 1988; Przyroda i środowisko jako wartości we współczesnym społeczeństwie polskim. IFiS PAN (maszynopis).
- Grabowski T., Marmuszewski S. 1983; Świadomość ekologiczna górali i ich postawy wobec TPN. *Studia Socjologiczne*, nr 1.
- Grabowski M. 1990; Świadomość ekologiczna młodzieży z województwa jeleniogórskiego. *Aura*, nr 9.
- Kłosiński M. 1990; Młodzież wobec wartości ekologicznych. *Aura*, nr 9.
- Madejski A. 1988; Dziesięć lat funkcjonowania KPK. [W:] Problemy tworzenia i zagospodarowania systemu obszarów chronionych w Polsce środkowowschodniej i na Ukrainie — materiały z konferencji naukowej w Zamościu. Lublin-Zamość.
- Nowak S. 1965; *Metody badań socjologicznych*. PWN, Warszawa.
- Wierzbicki Z. (red.) 1979; *Badanie socjograficzne na terenie WPN i gmin Czempin i Turew*. IFiS PAN Warszawa (maszynopis).

SUMMARY

In 1979 the Kazimierz Landscape Park was created in the eastern Lublin District. A park area and its screen are inhabited with almost 40 thousand people. Single examination of public opinion, based on 400 people weighted probe, supplied with information on their oecologic consciousness. The latter comprises either oecologic susceptibility i.e. emotional-intuitive approach to the environment, or oecologic knowledge i.e. understanding of themes connected with state of environment, types of impendencies and protection.

Degree of oecologic susceptibility of inhabitants of the Kazimierz Landscape Park was estimated on the basis of: their emotional relation to a surrounding environment, ability to see the occurring changes, degree of intuitively noted influence of the environment on human health, remarking of environment impendencies from a side of industry, farming and individual farms, understanding a necessity of protection of a human environment. 3% of respondents present a very low level of oecologic susceptibility, 12.5% — low, 25.4% — mean, 38.2% — high and 20.9% — very high ones. The lowest susceptibility level is typical for the oldest and youngest people, the ones with incomplete ground education and the ones working in farming. Women represent a slightly lower susceptibility level than men. The level of oecologic susceptibility increases with greater impendency of the environment.

A level of oecologic knowledge of respondents was defined on the basis of familiarity to: the term "natural environment", principal types of impendencies of this environment, ways of natural protection, institutes dealing with this protection, problems connected with existence and working of the Kazimierz Landscape Park.

A very low level of oecologic knowledge is typical for 21.4% respondents, low — for 37.9%, mean — for 32.4%, high — for 8.0% and very high — for 0.2% ones. Such level increases with lower age of respondents and higher education. Intellectuals represent a much higher oecologic knowledge than workmen and farmers, and men higher than women. The highest level of oecologic education is typical for people living in towns or in town-like villages. Other people represent a considerably lower level while degree of impendency does not play any role in it.

The level of oecologic knowledge increases with higher oecologic susceptibility but reaches lower values. Among inhabitants of the Kazimierz Landscape Park, people with higher level of susceptibility and low or mean level of oecologic knowledge predominate.

ANNALES UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA

Druk: Zakład Poligrafii Wydawnictwa UMCS, ul. Radziszewskiego 11, Lublin,
nakład 750 egzemplarzy

Biblioteka Uniwersytetu
MARI CURIE-SKŁODOWSKIEJ
w Lublinie

4052 47

1992
CZASOPISMA

Adresse:

UNIWERSYTET MARI CURIE-SKŁODOWSKIEJ
WYDAWNICTWO

Pl. M. Curie-Skłodowskiej 5

20-031 LUBLIN

POLOGNE